

ΤΟ ΕΠΙΤΙΤΛΟΝ ΑΝΑΓΛΥΦΟΝ ΤΗΣ IG II¹ 49¹

Οὐδέποτε ἀπεικονίσθη τὸ ἀνάγλυφον τοῦ δημοσιευθέντος ἤδη ἐπιγραφικῶς² τιμητικοῦ ψηφίσματος πέντε Ἀβυδηνῶν. Τοῦτο, ἔλλιπες μέρη τινά (βλ. κατωτέρω), περιλαμβάνει δύο μορφάς: Ἀθηναῖν καθημένην δεξιὰ καὶ ἄνδρα ὄρθον ἀριστερά. Ἡ θεὰ κάθηται ἐπὶ λιθίνου θρόνου μὲ τοὺς πόδας ἐπὶ χαμηλοῦ ὑποποδίου καὶ πτηνὸν ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ μηροῦ στρέφον τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ ὀπίσω, φέρει δὲ μακρὸν χιτῶνα καὶ ἱμάτιον, τὸ ἕτερον ἄκρον τοῦ ὁποίου ἐλίσσεται περὶ τὸν ἀριστερὸν βραχίονα· ἐκεῖθεν φέρεται λοξῶς δεξιὰ ἐπὶ τῆς κοιλίας, ὅπου τὸ ἄνω αὐτοῦ μέρος πτυχοῦται πυκνότερον καταλείπον οὕτω ἀκάλυπτον ὄλον τὸ πρόσθιον τοῦ κορμοῦ. Ἡ διὰ τοῦ ἱματίου ἐν μέρει περιβαλλομένη ἀριστερὰ στηρίζεται ἐπὶ τοῦ ἐρεισινώτου, ἀπτομένη οὕτω τῆς ἐπ' αὐτοῦ — καὶ ὅλης τῆς ὀπισθίας πλευρᾶς τοῦ καθίσματος — ἐρειδομένης ἀσπίδος, ἣτις ἀποδίδεται ἐν προοπτικῇ συντιμήσει. Καὶ τὸ — κορινθιακὸν ἐδῶ — κρᾶνος ἔχει ἐπίσης ἀπτεθῆ κατὰ γῆς παρὰ τὴν πρὸς τὸν θεατὴν ἀριστερὰν πλευρὰν τοῦ θρόνου. Ἡ δεξιὰ προτείνεται ἐμπρὸς καὶ ἀνυψοῦται εἶτα πρὸς τὰ ἄνω, ὥσει ἀπευθυνομένη πρὸς τὴν ἐτέραν μορφήν.

Ὁ ἀνὴρ, ἀριστερά, ἴσεται ὄρθος μὲ τὸ ἀνειμένον δεξιὸν σκέλος πρὸς τὰ ὀπίσω. Φορεῖ μόνον ἱμάτιον, ὅπερ φερόμενον ἀπὸ τοῦ ἀριστεροῦ ὤμου ἀφήγει γυμνὸν τὸ δεξιὸν τοῦ κορμοῦ. Ἡ δεξιὰ, ἀνταποκρινομένη πρὸς τὴν ἀντίστοιχον κίνησιν τῆς ὁμωνύμου χειρὸς τῆς Ἀθηναῖς, φέρεται καμπτομένη πρὸς τὰ ἐμπρός, ἐνῶ ἡ ἀριστερὰ φέρεται καθειμένη κατὰ μῆκος τοῦ ἱματίου. Ἡ κεφαλὴ τοῦ ἀνδρὸς ἔχει ἀποκρουσθῆ ὁμοῦ μετὰ τοῦ ἄνω μέρους τῆς στήλης περιλαμβάνοντος τὸ ἀνώτατον τῆς κεφαλῆς τῆς Ἀθηναῖς ὡς καὶ τὸ ἄκρον τῶν δακτύλων τῆς ἀνυψωμένης δεξιᾶς τῆς. Τὸ ἀνάγλυφον ἔχει ὑποστῆ καὶ ἄλλας ζημίας, κυρίως ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ πτηνοῦ καὶ τῶν γονάτων τῆς Ἀθηναῖς, συνεκολληθῆ δὲ ἐκ δύο τεμαχίων καταλειπόντων μεταξὺ τῶν κενὸν εἰς λωρίδα στενὴν ἐκ τῶν κάτω ἀριστερὰ λοξῶς πρὸς τὰ δεξιὰ ἀνερχομένην, ὅπου τὸ μεταξὺ τῶν δύο τεμαχίων χάσμα εὐρύνεται ἱκανῶς.

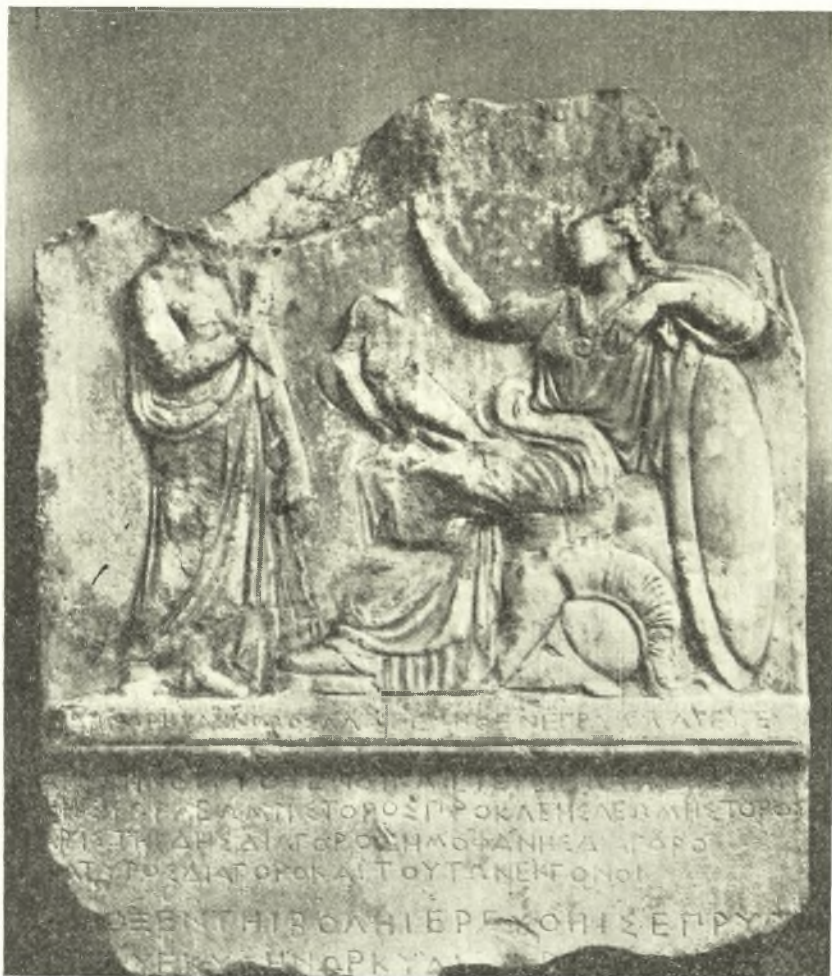
Μετὰ τοῦ ἄνω μέρους τοῦ ἀναγλύφου ἐλλείπει καὶ τὸ ἀπλοῦν γεῖσον, ἥτοι ἡ ταινία μετὰ τοῦ κυματίου, ὅπερ πιθανώτατα ἐπέστεφε τοῦτο· ἐπὶ τῆς ταινίας δὲ θὰ ἀνεγρόφετο τὸ ὄνομα τοῦ ἄρχοντος³, διότι ἐπὶ τῆς κάτω ταινίας, τῆς ὑπὲρ τὸ ἐπιγεγραμμένον

¹ Εὐχαριστῶ τὸν Ἐφορον τῆς Ἀκροπόλεως κ. Γιάννην Μηλιάδην διὰ τὴν παρασχεθεῖσαν ἄδειαν δημοσιεύσεως τῆς στήλης (ἐκτεθειμένης εἰς τὴν τελευταίαν—δεξιὰ τοῦ προθαλάμου—αἴθουσας τοῦ Μουσείου τῆς Ἀκροπόλεως).

² ΜΥΛΩΝΑΣ, BCH 12, 1888, 135, KOEHLER, SB Berl. Akad. 1888, 245, IG II 5, 73 καὶ II³ 49. Πρβλ. A. WILHELM, Anz. Wiener Akad. 14.6.1911 σ. 8. Βλ. καὶ S. CASSON, Catalogue of the Acropolis Museum II, Cambridge 1921, ἀρ. 1330.

³ Τὸ ὄνομα τοῦ ἄρχοντος ἐπὶ τῆς ἄνω ταινίας τοῦ ἀναγλύφου: Τεμαχίον συγχρόνου περίου ἀναγλύφου O. WALTER, Beschreibung der Reliefs im Kleinen Akropolismuseum in Athen, Ἀθῆναι 1932, ἀριθ. 33a (τέλος 5^{ου} αἰ.), I. ΣΒΟΡΩΝΟΥ, Τὸ ἐν Ἀθήναις Ἐθνικὸν Μουσεῖον πίν. 226, 3, H. K. SÜSSEROTT, Griechische Plastik des 4. Jahrhunderts vor Christus [Zeitbestimmung], Frankfurt a.M. 1938, πίν. 2, 3 (καὶ M. BINNEBÖSSSEL, Studien zu den attischen Urkundenreliefs des 5. und 4. Jahr. v. Christ, 1932, ἀρ. 25) χρονολο-

τμήμα τῆς στήλης, ἀναγράφεται τὸ ὄνομα τοῦ γραμματέως¹. Ὁ στίχος οὗτος, λόγῳ τοῦ μήκους του καὶ τῆς ἀνάγκης νὰ περιλάβῃ πλήρη τὴν σχετικὴν ἀναγραφὴν, ἔχει χαρᾶξθῃ μὲ μικρότερα γράμματα ἢ ἡ ἀκολουθοῦσα ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς στήλης ἐπι-

Εἰκ. 1. Ψήφισμα μετ' ἀναγλύφου τοῦ Μουσείου Ἀκροπόλεως (IG II² 49).

γραφῇ, ἀρχομένη ἀμέσως κάτωθι τοῦ κυματίου. Ταύτης πάλιν τὸ πρῶτον ἐκ τεσσάρων

γούμενον 396/5 ἢ 388/7 π.Χ. Πρβλ. ἀκόμη καὶ τὸ ὑστερότερον ἐξ Ἀχαρνῶν δημοτικῶν ψήφισμα L. ROBERT, *Études Épigraphiques et Philologiques*, Paris 1938, 293-6 πίν. 1.

¹ Ἡ θέσις ἀρκετὰ συνήθης τὸ πρῶτον γνωστὸν παράδειγμα, χρονολογούμενον ἀπὸ τοῦ 421/0 π.Χ., εἶναι ἡ IG I² 81 εἰκονιζομένη ἐν AM 19, 1894, 164 πίν. 7, RM 47, 1932, πίν. 8, E. KJELLBERG, *Studien zu den attischen Reliefs*, Uppsala 1926, πίν. 12, 39, G. LIPFOLD, *Griechische Plastik* (Handbuch der Archäologie III, 1), πίν. 73, 3. Τέσσαρα ἔτι ὑστερωτέρα ἢ συνθήκη μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Ἄργους (πρβλ. κατωτ.)

IG I² 96, βλ. *ÖJh* 16, 1915, Beibl. 89 εἰκ. 33, ΣΒΟΡΩΝΟΣ, ἔ.ἀ. πίν. 207, 1 τὸ ἀνάγλυφον μόνον καὶ παρὰ WALTER, ἔ.ἀ. ἀρ. 2^ο ἢ χρονολογία τοῦ ἀναγλύφου ἐνισχύει τὴν πρῶτιμωτέραν χρονολόγησιν τοῦ θωρακίου τῆς Νίκης, περὶ ἧς βλ. κατωτέρω σ. 86 σημ. 8.

² Ἄλλα παραδείγματα: IG I² 161 (410 - 400 π.Χ.), ΣΒΟΡΩΝΟΣ, ἔ.ἀ. πίν. 37 (ἄνω σειρά, μέσον), IG II² 2 (Addenda σ. 655), A. LAMBRECHTS, *Tekst en Uitzicht van de Atheense Proxeniendekreten tot 323 v. C.*, Brussel 1958, 6 (403/2 π.Χ.), IG II² 90, ΣΒΟΡΩΝΟΣ, ἔ.ἀ. πίν. 208, 3 (ἀρχαὶ 4^{οι}) καὶ IG II² 127, ΑΕ 1874 πίν. 67, ΣΒΟΡΩΝΟΣ, ἔ.ἀ. πίν. 215, 4.

στίχων τμήμα, με τὰ ὀνόματα τῶν τιμωμένων, ἔχει μικρότερα γράμματα ἀπὸ τὸ κείμενον τοῦ ψηφίσματος, τοῦ ὁποίου σφύζονται μόνον ὁ πρῶτος στίχος μετὰ τινων ἑλλείψεων καὶ μέρος τοῦ δευτέρου. Ὁ πρῶτος ἐκ τῶν τεσσάρων στίχων τῆς ἐπικεφαλίδος, προσδιορίζων τὴν ιδιότητα τῶν τιμωμένων, ἀποτελεῖ εἰδικώτερον τὸν τίτλον¹, κατὰ τινὰ τρόπον, τοῦ ψηφίσματος. Αὐτὸ τοῦτο τὸ ψηφίσμα χωρίζεται ἀπὸ τῆς ἐπικεφαλίδος διὰ διαστήματος ἴσου πρὸς ἓνα τῶν ὑπερκειμένων στίχων (ἦτοι τὸ ὕψος τῶν γραμμάτων σὺν τῷ τοῦ διαστήτου).

Ἡ ἐπιγραφή λοιπὸν δὲν παρέχει ἀσφαλῆ βάσιν πρὸς ἀκριβεστέραν χρονολόγησιν. Ἐὰν ὅμως δὲν ὑποκρύπτεται ἄλλο, ἄγνωστον ἡμῖν, ἱστορικὸν γεγονός, τότε ἡ ὀλίγον ὕστερον τοῦ 385/4 π. Χ. χρονολογία φαίνεται λίαν πιθανή, ὡς ἤδη ἐπροτάθη, διότι τὸ ἔτος ἐκεῖνο ὁ Ἰφικράτης ἔστησεν ἐπιτυχή ἐνέδραν κατὰ τῶν Σπαρτιατῶν² λαβὼν ἴσως πληροφορίας ἀπὸ συμπαθοῦντας πρὸς τοὺς Ἀθηναίους Ἀβυδηνούς· τοῦτο εἶναι τὸ μόνον γεγονός τὸ συνδέον τὰς Ἀθήνας πρὸς τὴν Ἀβυδὸν παραμείνασαν πιστὴν εἰς τὴν μετὰ τῆς Σπάρτης συμμαχίαν, ἀφ' ἧς περιῆλθεν εἰς χεῖράς της τὸ 411/0 π. Χ., καὶ μετὰ τὴν νίκην τοῦ Κόνωνος καὶ πολὺ μετὰ τὸ μνημονευθὲν συμβάν³.

Ἡ τέχνη τοῦ ἀναγλύφου δὲν φαίνεται ἀντιβαίνουσα πρὸς τὴν χρονολόγησιν ταύτην. Εἶναι καταφανεῖς αἱ παρθενῶνιοι ἀπηγήσεις⁴, ἡ σχετικὴ δὲ χρονικὴ ἀπόστασις διαφαίνεται εἰς τὴν ἐλαφρὰν σχηματικὴν σκλήρυνσιν καὶ κάποιον καλλιγραφικὸν «μανιερισμόν» τοῦ ἀναγλύφου.

Πράγματι, ἡ ὀρθὴ ἀνδρική μορφή ἀπηχεῖ τὰς ἀντιστοίχους μορφὰς τῆς ζωφόρου τοῦ Παρθενῶνος⁵, ἡ δὲ καθημένη Ἀθηνᾶ—μετὰ τὴν πρὸς τὸν θεατὴν μερικὴν στροφήν, τὴν πρὸς τὰ ὀπίσω στηριζομένην ἀριστερὰν⁶ καὶ τὴν ἀνυψωμένην δεξιὰν—τὰς καθημένης θεότητος τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῆς ζωφόρου⁷, ἀμεσώτερον δὲ τὴν ἐπὶ βράχου καθημένην Ἀθηνᾶν τῆς ΝΔ. γωνίας τοῦ θωρακίου τοῦ ναοῦ τῆς Νίκης⁸. Καὶ ὁ Ζεὺς

1 Ὁ τίτλος τῆς ἐπιγραφῆς μας, ἀποτελῶν μᾶλλον τίτλον ιδιοκτησίας καὶ οὐχὶ καθαρὸ ἐπικεφαλίδα, ἀνήκει εἰς κατηγορίαν συχνοτάτην ἐπὶ τῶν μετ' ἀναγλύφου ψηφισμάτων (γενομένων ἐξ ὁδοῦ τοῦ ἐνδιαφερομένου, βλ. BINNEBOSSELI, ἔ.ἀ.). Βλ. IG I² 144 (+155) (πρὸ τοῦ 412 π. Χ., βλ. Hesperia 8, 1939, 65-69 ἀρ. 22, SEG 10, 108 LAMBRECHTS, ἔ.ἀ. ἀρ. 1, πρβλ. καὶ SEG 12, 33 καὶ 14, 40), 145 (424/3 ἢ 417/6+405/4, πρβλ. SEG 10, 82, LAMBRECHTS ἀρ. 3), 108 (410/09, βλ. BSA 46, 1951, 200-209 πίν. 23). Διὰ τὰ προξενικά ψηφίσματα βλ. καὶ P. MONCEAUX, Les Proxénies Grecques, Paris 1885, 87 σημ. 1 μετὰ πλείονα παραδείγματα.

2 ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ Ἑλληνικά IV, 8, 32-39 (βλ. εἰδικῶς παραρ. 35).

3 Ἑ.ἀ. I 1, 5, 6 καὶ II 1, 18· III 1, 19· IV 8, 3, 5 καὶ V 1, 6-7 καὶ 25-26 καὶ VII 1, 27. Βλ. χαρακτηριστικῶς καὶ ΔΗΜΟΣΘΕΝΟΥΣ XXII (Κατ' Ἀριστοκράτους) 158.

4 Διαπιστοῦμεναι ἀκόμη καὶ μέσῳ τῆς ἀγγειογραφίας· βλ. ἐπὶ παραδείγματι τὴν ὕδριαν τοῦ Ζωγράφου τῶν Δουομένων ἐν Κοπεγχάγη CVA (Danemark 4) Copenhagen 4 πίν. 154, 2, 155, 1 (J. D. BEAZLEY, ARV²

746, 67) καὶ τὰς παρατηρήσεις τοῦ SCHRÖDER ἐν JdI 30, 1915, 116, ἐνθα καὶ τὸ ἀγγεῖον ἀπεικονίζεται ἐν πίν. 3. Βλ. ἀκόμη καὶ τὸν ἐν Ἀθήναις γαμικὸν λέβητα τοῦ Ζωγράφου τῆς Νεαπόλεως AM 32, 1907, 100 Beil. 1 εἰκ. 9 (ARV² 706, 30).

5 Πρβλ. εἰδικῶς A. H. SMITH, The Sculptures of the Parthenon, London 1910, πίν. 30, 1 (ἀριστ.)· βλ. ἀκόμη καὶ πίν. 32, 2.

6 Τὴν καταγωγὴν καὶ διασπορὰν τοῦ θέματος τῆς πρὸς τὰ ὀπίσω στηριζέως τῆς χειρὸς ἔχει ἤδη μελετήσει, ὅχι ὅμως ἐξαντλητικῶς, ἡ A. KALTENHAUSER, Handwerkliche Gestaltung im attischen Grabrelief, 1938, 12-14.

7 Βλ. εἰδικῶς τὰς μορφὰς SMITH, ἔ.ἀ. πίν. 33 ἀρ. 25, πίν. 34 ἀρ. 29 ("Ἥρα) καὶ 30 (Ζεὺς) καὶ πίν. 36 ἀρ. 40 ("Ἀφροδίτη).

8 Βλ. R. CAPRENTER, The Sculpture of the Nike Parapet, 1929, 57 καὶ 59 εἰκ. 11 καὶ 24. Πρβλ. ἐπίσης σ. 47 πίν. 9 (Ἀθηνᾶ καθημένη, ἀποκεκρουμένη ἄνω). Ἡ παλαιότερα βιβλιογραφία παρὰ CAPRENTER· βλ. ἀκόμη καὶ C. BLÜMEL, JdI 65/66, 1950/51, 153-5, θεωροῦντα τὰ γλυπτά τοῦ θωρακίου σύγχρονα πρὸς τὸ

τῆς μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Ἄργους συνθήκης τοῦ 417/6 π.Χ.¹ ἔχει στάσιν παρεμφερῆ καὶ ἀντίστοιχον ἀνύψωσιν χειρὸς. Ἀθηνᾶν καθήμενην κατ' ἀνάλογον τρόπον ἐπὶ βράχου βλέπομεν καὶ ἐπὶ τεμαχίου ἐπιτίτλου ἀναγλύφου χρονολογουμένου εἰς τὸ τέλος τοῦ 5^{ου} π.Χ. αἰῶνος². Τὴν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 4^{ου} π.Χ. αἰῶνος διάδοσιν τοῦ τύπου δεικνύει τὸ ἐν τῷ Ἱερῷ τῆς Ἐπιδαύρου χρυσελεφάντινον λατρευτικὸν ἄγαλμα τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ τὰ ἐκ τούτου ἀπορρέοντα ἐξ Ἐπιδαύρου³ καὶ Ἀθηνῶν⁴ ἀναθηματικὰ ἀνάγλυφα.

Ἐν τῷ πλαισίῳ τῶν ἔργων τούτων φυσικὴ ἔρχεται ἡ μεταξὺ 385 καὶ 380 τοποθέτησις τοῦ δημοσιευομένου ἀναγλύφου, τοῦ ὁποίου ἡ προσήλωσις πρὸς ὀλίγον παλαιότερα πρότυπα θὰ πρέπη ν' ἀποδοθῇ εἰς τὸν βιοτεχνικώτερον χαρακτῆρά του, φανερὸν εἰς τὴν μετριοτέραν ποιότητα τῆς ἐργασίας (ὄρατὴν ἰδίᾳ εἰς τὴν δι' ἐγχαράξεως σχεδὸν μόνον ἀπόδοσιν τῶν δακτύλων τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς τῆς Ἀθηνᾶς).

ΣΕΦΑΦΕΙΜ Ι. ΧΑΡΙΤΩΝΙΔΗΣ

μεγαλύτερον μέρος τῶν ἀναγλύφων τῆς ζυφόρου τοῦ ναοῦ τῆς Νίκης καὶ χρονολογοῦντα ἀμφότερα ὀλίγον μετὰ τὴν συνομολόγησιν τῆς Νικειοῦ Εἰρήνης (420 π.Χ.). Πρὸς τὴν μορφήν ταύτην τοῦ θωρακίου τῆς Νίκης συγγενεῦσιν στενῶς ἢ ἐν ἀντιγράφῳ μόνον σφζομένη «Ὀλυμπιάς» (H. S. JONES, A Catalogue of the Ancient Sculptures... Museo Capitolino, 1912, 214-5 ἀρ. 84 πίν. 53· βλ. καὶ KALTENHÄUSER, ἔ.ἀ) καὶ ἐν ἀρίστης τέχνης ἀνάγλυφον ἐν τῷ παλαιῷ μουσεῖῳ τοῦ Βερολίνου (JdI 30, 1915, 121 σημ. 2 πίν. 5, C. BLÜMEL, Katal. Berlin III K 81 πίν. 70· ἡ καλύτερα φωτογραφία παρὰ Th. v. SCHIEFFER, Die Kultur der Griechen, KÖln 1955, εἰκ. 184), καθὼς καὶ τὸ μέγα ἐν Βραυρῶνι ἐσχάτως ἀνευρεθὲν ἀνάγλυφον (βλ. Τὸ Ἔργον τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας κατὰ τὸ 1958, Ἀθήνα 1959, 35 εἰκ. 35 σ. 33 καὶ BCH 83, 1959, 596 πίν. 31 ἄνω).

Χαλαρωτέρα εἶναι ἡ συνάφεια πρὸς ἐπιτύμβια ἀνάγλυφα, ὡς τὸ τῆς Φαιναρέτης (A. CONZE, Die attischen Grabreliefs, ἀρ. 104 πίν. 39, H. DIPOLDER, Die attischen Grabreliefs, München 1931, 24 πίν. 17), τῆς Φίλουσιᾶς (ΑΕ 1916, 7 εἰκ. 2, DIPOLDER, ἔ.ἀ. πίν. 18) καὶ τῆς Φρασικλείας (CONZE, ἔ.ἀ. ἀριθ. 289 πίν. 67, DIPOLDER, ἔ.ἀ. 25 πίν. 18).

1 Βλ. ἀνωτ. σ. 85 σημ. 1.

2 WALTER, ἔ.ἀ. ἀριθ. 75, ὅστις σημειοῖ ἤδη τὴν συγγενεῖαν πρὸς τὰ γλυπτὰ τοῦ θωρακίου καὶ παραβάλλει καὶ τὸ ὑπ' ἀριθ. 77 (μὴ εἰκονιζόμενον).

3 ΣΒΟΡΩΝΟΣ, ἔ.ἀ. πίν. 31 ἀριθ. 173, 174.

4 Ἐ.ἀ. σ. 258-9 πίν. 36 καὶ 38, 1 (ἀριθ. 1335 καὶ 1339). Στενῶς συγγενεῖται πρὸς τὰ ἀνάγλυφα ταῦτα καὶ ἡ στήλη τοῦ Ἐπιχάρους, CONZE, ἔ.ἀ. ἀριθ. 700 πίν. 136 (IG II² 6972), ὡς ἡ KALTENHÄUSER, ἔ.ἀ. 14, παρατήρησεν ἤδη.